

سکونتگاه‌های نامناسب ۲۰ میلیون هموطن در سایه ۱۷ قانون

قوانین و مقررات پر شمار و سازمان‌ها و نهادهای پر تعداد هنوز نتوانسته‌اند مانع از گسترش سکونتگاه‌های غیر رسمی در کشور شوند

■ **علیرضا سزاوار**

موضوع زندگی در سکونتگاه‌های غیر رسمی هم اکنون در کشور به اندازه‌ای بزرگ شده که علاوه بر حاشیه‌نشینی، خود را در قالب‌های گوناگونی همچون قبر خوابی، باغ خوابی، کانکس خوابی و خیابان خوابی نشان می‌دهد. بنا بر یک گزارش رسمی، دست‌کم ۱۸ نهاد و سازمان عهده‌دار اجرای ۱۷ قانون و آیین‌نامه هستند که درباره بحران سکونتگاه‌های غیر رسمی تهیه شده است.

■ **معضلاتی که زیر پوستی جان گرفتند**

جمعیت انبوه اطراف کلانشهرها و گسترش حاشیه‌نشینی یک‌دفعه ایجاد نشده‌اند، بلکه طی چندین دهه به تدریج، آهسته و زیرپوستی جان گرفته‌اند و حالا خود را در قالب قبر خوابی، باغ خوابی، کانکس خوابی، خیابان خوابی و خیابان گردی، تکدی‌گری و هزار و یک‌جور معضل اجتماعی نشان می‌دهد.

جمعیت ۲۰ میلیون نفری که در حاشیه کلانشهرهای کشور زندگی می‌کنند، هر روز برای اندکی در آمد از مناطق حاشیه‌ای به کلاتشهرها هجوم می‌برند تا مثلا در مترو وسیله‌ای بفروشند یا در سطل‌های زباله چیزی برای خوردن یا بردن پیدا کنند. این قشر را دیگر نمی‌توان پنهان کرد.

■ **قوانینی که مانع حاشیه‌نشینی نشدند**

با وجود اصول ۳۱، ۳۲ و ۴۳ «قانون اساسی»، «سیاست‌های کلی نظام» در بخش مسکن و شهرسازی، «قانون مسکن برای افراد کم درآمد»، «قانون ساماندهی و حمایت از تولید و عرضه مسکن» و «سند ملی راهبردی احیا، بهسازی و نوسازی و توانمندسازی بافت‌های فرسوده و ناکارآمد شهری - جمعیت حاشیه‌نشین‌ها به ۲۰ میلیون نفر رسیده و هر روز هم رو به افزایش است. مجموعه قوانین و آیین‌نامه‌هایی که دستنگاه‌های متولی را موظف به برنامه‌ریزی برای کاهش سکونتگاه‌های غیر رسمی و جمعیت آنها می‌کند، دست کم ۱۷ مورد هستند که سازمان‌ها و نهادهای متعددی مسئولیت اجرای هر یک از آنها را بر عهده دارند.

■ **متولیان قانونی**

سازمان بهزیستی، وزارت کشور، سازمان تأمین اجتماعی، شهرداری‌ها، وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، وزارت مسکن و شهرسازی، وزارت کار و امور اجتماعی، کمیته امداد و چندین نهاد دیگر از جمله دستگاه‌های مسئول در این زمینه معرفی شده‌اند.

یک گزارش رسمی از مرکز بررسی‌های استراتژیک ریاست جمهوری می‌گوید دست‌کم ۱۸ نهاد و سازمان در ایران مسئولیت اجرای ۱۷ قانون و

حقوق عامه

دیدهبان

دادستان‌ها

در خط مقدم مبارزه با فساد

در سالیان اخیر قلمروی فعالیت دادستان و نهاد دادسرا در حوز‌های مختلف به نحو چشمگیری گسترش یافته است. در اصل به مناسبت اصلاح برخی قوانین، به ویژه قانون آیین دادرسی کیفری، توجه بیشتری به دادسراها و همچنین نقش و جایگاه دادستان کل کشور در نظارت و پیگیری در حوز‌های مختلف معطوف شده است تا آثار زیانبار حذف دادسرا در نظام قضایی تا حدودی جبران شود. وجود برخی انبهامات و خلأهای قانونی و عدم اجرای به‌موقع وظایف درباره شناسایی انفسال و اموال عمومی برای برخی افراد سودجو شرایطی ایجاد می‌کند تا بتوانند با سوءاستفاده از وضع موجود به غارت بیت‌المال بپردازند.

■ **تدوین سیاست تقنینی قضایی منسجم**
واضح است که کشف درهنگام این قبیل جرائم علاوه بر اینکه خسارات اقتصادی غیرقابل جبرانی به کشور تحمیل می‌کند هزینه‌های اجتماعی را نیز افزایش می‌دهد و باعث بی‌اعتمادی مردم نسبت به حاکمیت می‌شود. بنابراین در چنین وضعیتی حفظ و صیانت از بیت‌المال و احیای حقوق عامه مستلزم تدوین سیاست تقنینی قضایی منسجم و به‌کارگیری ضمانات اجرایی مؤثر و کارآمد با تکیه بر راهبردهای پیشگیری‌انه و اقدامات مقابله‌ای است.

■ **مدیریت جهادی لازم داریم**

در همین راستا معاون قضایی دادستان کل کشور در حقوق عامه در نوزدهمین همایش سراسری دادستان‌های سراسر کشور، اظهار کرد: شرایط کنونی کشور ایجاب می‌کند مسئولان و مدیران نظام برای عبور از بحران‌ها و چالش‌های موجود با جدیت بیشتری که از آن به عنوان مدیریت جهادی یاد می‌شود، وظایف محوله تجاری بین‌المللی را زیرادشمن برای مقابله با نظام با تغییر تاکتیک‌ها و راهبردهای خود به جنگ اقتصادی رو آورده و سعی می‌کند از طریق اعمال فشار و ایجاد محدودیت‌های ظالمانه و بی‌سابقه مبادلات تجاری بین‌المللی را مختل کند. رضا خشنودی افزود: دستورالعمل نحوه مقابله با ترک وظایف قانونی مدیران و کارمندان و پیشگیری از آن مصوب ۳۰ مهر ۹۹ ریاست محترم قوه قضائیه یکی از این اقدامات است که می‌تواند زمینه‌ساز استفاده بهینه و بهنگام از تمام ظرفیت‌های دستگاه‌های نظارتی قوه قضائیه برای پیشگیری از ارتکاب جرائم اقتصادی و تعدی و تضییع بیت‌المال باشد.

■ **تضمین اصل مهم**

این مقام قضایی اظهار کرد: قانون اساسی ما به عنوان یکی از مترقی‌ترین قوانین اساسی جهان اسلام با تکیه بر مبانی دینی - فقهی خود برای شناسایی حقوق عامه ظرفیت‌های ارزشمندی را در فصل سوم در نظر گرفته و اجرای آنها را در اصول متعدد دیگر به ویژه اصول ۶۱ و ۱۵۶ و سپس از طریق قوه قضائیه تضمین کرده است.

وی گفت: امروز همه ما وظیفه داریم در جهت تحقق و پیشخیند بن بیانات و منویات مقام معظم رهبری و دستورات اکتید ریاست قوه قضائیه و مطالبات و ارشادات دادستان کل کشور برای احیای حقوق عامه و صیانت از بیت‌المال و حمایت از آزادی‌های مشروع تلاش کنیم.

■ **تأکید برای مبارزه با فساد**

معاون قضایی دادستان کل کشور در حقوق عامه گفت: دستورالعمل یاد شده به نظر من یک سند راهبردی ملی است که می‌تواند از جهات مختلف چه در درون قوه قضائیه چه در خارج از آن و هم از جنبه پیشگیری و هم از نظر مقابله با رفتارهای مجرمانه و مفاسد اقتصادی نقش آفرین و مکمل برنامه‌های تحولی رئیس قوه قضائیه باشد.

وی در بخش دیگری از سخنان خود اظهار کرد: مقام معظم رهبری در مناسبت‌های مختلف به مقوله عدالت و مبارزه با فساد تأکید ویژه داشته‌اند و ریاست قوه قضائیه هم در برنامه تحولی خود به اصلاح ساختارهای فسادزا اشاره داشتند.

■ **در خط مقدم مبارزه با فساد**

خشنودی گفت: صدای رئیس دستگاه قضا در امر مبارزه با فساد صریح، رسا و بلند است و خواب مفسدان را آشفته کرده است؛ همچنین دادستان کل کشور به قاطعانه و بدون کوچک‌ترین اغماض در عرصه مدیریت کلان در دادسرا حضوری مستمر، جدی و کارآمد دارند.

معاون قضایی دادستان کل کشور در حقوق عامه اظهار کرد: امروز همه دادستان‌های کشور به عنوان مظهر اقتدار دستگاه قضایی در خط مقدم مبارزه با فساد و حقوق عامه و بیت‌المال قرار دارند. وی افزود: انتظار این است در اجرای سیاست‌های کلان قوه قضائیه طوری نقش آفرینی کنیم تا در این دوره از مدیریت قوه قضائیه در سایه توجهات امام عصر(عج) شاهد تحقق آرمان‌های رهبر معظم انقلاب در بیانیه گام دوم و ویژه بر احیای حقوق عامه و حمایت از آزادی‌های مشروع فردی و حقوق شهروندی و صیانت از حقوق بیت‌المال باشیم.

رسمی زمین و مسکن خارج می‌کند.»

■ **شناسایی گروه‌های هدف**

در این گزارش‌ها سه صراحت مسکن به گونه‌ای پیش‌رفته

«سیاست‌های دولت در دوره‌های مختلف، به ویژه در شاخص‌های اجتماعی و رفاهی نه تنها به پایداری اجتماعی، فیزیکی و کالبدی سکونتگاه‌های سیاست‌ها و قوانین در این باره پرداخت.

■ **قوانین طبقه کم درآمد را کنار زد**

اردیبهشت ماه امسال کتابی با عنوان «ارزش‌یابی واقع‌گرایانه سیاست‌ها و قوانین ساماندهی سکونت‌گاه‌های غیررسمی در ایران» به سفارش نهادهای متولی برای اجرای قوانین پرداخته است. متنشر شد، بخشی از این کتابچه به مشکلات و موانع سکونت‌گاه‌های غیررسمی در ایران» به سفارش «مرکز بررسی‌های استراتژیک ریاست جمهوری» منتشر شد، بخشی از این کتابچه به مشکلات و موانع سکونت‌گاه‌های غیررسمی در ایران» به سفارش

سازوکارها برای دستیابی اقشار کم‌درآمد به تسهیلات مسکن در ایران «غیر قابل امکان» است.

گزارش‌های مندرج در این کتاب می‌افزاید: «در بحث مسکن طبقه کم درآمد، قوانین و مقررات استفاده باشد و اقشار آسیب‌پذیر از این تسهیلات بهره‌مند نمی‌شوند.»

■ **شکائیسیم‌های منجر به بهبود مسکن**
گزارش‌های کتاب مرکز بررسی‌های استراتژیک ریاست جمهوری همچنین اضافه کرده است: «قانون

عضویت در تعاونی‌های مسکن نیز به دلیل حضور این اقشار در بازار کار غیر رسمی نمی‌تواند قابل

استفاده باشد و اقشار آسیب‌پذیر از این تسهیلات

بهره‌مند شوند.»

در بخش دیگری از این کتابچه تحقیقی آمده است: «شرایط و ضوابط بخش مسکن به گونه‌ای پیش‌رفته که در عمل، مکانیسم‌های منجر به بهبود مسکن برای ساکنان سکونتگاه‌های غیررسمی و اقشار کم‌درآمد به حداقل ممکن برآورده شود.»

■ **تکرار برخی قوانین**

جمع‌بندی این تحقیق در حوزه تأمین مسکن کم‌درآمدها به منظور کاهش گستره سکونتگاه‌های غیر رسمی این است که «عمده مشکل موفقیت سیاست تأمین مسکن، زمینه‌های نامناسب اقتصادی و قانونی است که مانع از بروز خودکفایی و توانمندسازی اقشار کم‌درآمد در تأمین نیاز مسکن استاندارد دشان» شده است. بخش‌های قابل توجهی از این تحقیق در واقع تکرار برخی قوانین و

معرفی نهادهایی است که متولی مبارزه با گسترش سکونتگاه‌های غیررسمی هستند.

■ **یک کلی‌گویی بدون ارائه پیشنهادی مؤثر**
در این تحقیق دولتی چندان خبری از پیشنهاد‌های عملیاتی نیست. محتوای آن نیز همچون بسیاری

در سال‌های اخیر گزارش‌های متعددی

از فقیرتر شدن فقرا و ضعف شدن بنیه اقتصادی طبقه متوسط در رسانه‌ها منتشر شده که تقریبا هیچ‌یک از این گزارش‌ها، چه از نوع رسانه‌ای و چه از نوع رسمی، نتوانسته است به صورت اساسی برای این ناهنجاری عمومی و رو به گسترش در جامعه در مانی باشد یا منجر به اتخاذ سیاستی واحد و کارآمد در این زمینه شود

دیگر از برنامه‌ها و سیاست‌های دولتی، سردرگم است و خروجی مشخص و روشنی ندارد.

از نقد و بررسی عملکرد نهادهای متولی، وضعیت سکونتگاه‌های غیررسمی و هزار و یک‌داده مهمی که می‌توانست در این گزارش باشد هم خبر چندان نیست.

گزارش‌های این کتاب درواقع یک کلی‌گویی بدون ارائه پیشنهادی مؤثر است و همچون برخی دیگر از گزارش‌های دولتی، به نظر می‌رسد تنها برای پایگانی تهیه و تنظیم شده باشد.

■ **نبود اتخاذ سیاستی واحد و کارآمد**

همان‌طور که در این گزارش آمده است، دولت‌ها در اجرای سیاست مقابله با گسترش سکونتگاه‌های غیررسمی تاکنون موفقیت چندانى نداشته‌اند و موج سهمگین فقیرتر شدن مردم ایران در سال‌های اخیر نیز ناکارآمدی این سیاست‌ها را تشدید کرده است. در سال‌های اخیر گزارش‌های متعددی از فقیرتر شدن فقرا و ضعف شدن بنیه اقتصادی طبقه متوسط در رسانه‌ها منتشر شده که تقریبا هیچ‌یک از این گزارش‌ها، چه از نوع رسانه‌ای و چه از نوع رسمی، نتوانسته است به صورت اساسی برای این ناهنجاری عمومی و رو به گسترش در جامعه درمانی باشد یا منجر به اتخاذ سیاستی واحد و کارآمد در این زمینه شود. سکونتگاه‌های غیررسمی، بنا بر بسیاری از شواهد پیدا و پنهان، تقریبا در تمام کلانشهرهای کشور رو به گسترش است. فقر، مهم‌ترین عامل آن است و البته بی‌تدبیری دولت‌های مختلف در این مسئله هم باز یگر مهم و اصلی‌تر است.

صید غیر قانونی ماهی با استفاده از TNT و دینامیت

قوانین برای جلوگیری از صید و شکارهای غیرقانونی به میزان کافی وجود دارد

انتظامی باید قوانین محکم‌تر و مجازات‌های سنگین‌تری را مصوب کرد، افزود: محیط‌بانان باید بتوانند در زمان وقوع حادثه و در شرایط خطر برای حفاظت از جان خود از اسلحه استفاده کنند، بنابراین با توجه به اینکه حفظ پرندگان نادر یکی از وظایف سازمان محیط‌زیست است، مطابق آخرین بررسی‌های صورت گرفته ماهی سونگ با نام علمی *Luciobarbus esocinus* از جمعیت آسیب‌پذیری در حوزه پراکنش خود (حوزه آبریز دجله) برخوردار است.

■ **گسترش تخلف در عرصه صید**

در همین رابطه جبار کوچکی‌زاده، در خصوص مصوبه دولت مبنی بر افزایش مجازات‌های نقدی جرائم در حوزه صید و شکار گفت: دولت در جایگاه قانونگذار نبوده و تنها می‌تواند در چارچوب قوانین مصوب مجلس آیین‌نامه‌های اجرایی را برای عملیاتی شدن به دستگاه‌ها ابلاغ کند، البته قوانین برای جلوگیری از صید و شکارهای غیرقانونی به میزان کافی وجود دارد؛ تنها در بحث حمایت از محیط‌بانان باید قوانین کارآمدتری را تصویب کرد.

نماینده مردم رشت در مجلس شورای اسلامی با بیان اینکه در بحث حفاظت از محیط‌بانان و جلوگیری از تعرض به مأموران نیروی

نیست، بنابراین به‌عنوان یک دستگاه کنترلی در جلوگیری از تخریب محیط‌زیست باید به وظایف خود در این بخش عمل کند.

■ **قانونی برای حمایت از حیوانات در معرض انقراض**

قانون شکار و صید، با استناد به مصوبه ۱۶۸ شورای عالی حفاظت، انواع گونه‌های جانوران را تعیین و طبقه‌بندی کرده است. طبق بندج ماده ۳ این قانون نیز بهای جانداران وحشی از نظر مطالبه ضرر و زیان مشخص شده است. بعضی از این مجازات‌ها به شرح زیر است:

اگر فردی شکار غیر مجاز در قرق‌های اختصاصی و همچنین مبادرت به تخریب چشمه‌ها و آبشخور حیوانات در مناطق حفاظت‌شده و پناهگاه‌های حیات‌وحش و اقدام به صدور و ورود حیوانات وحشی به صورت غیرمجاز نماید، به جزای نقدی از یک میلیون و ۵۰۰ هزار تا ۳ میلیون ریال یا حبس از ۹۱ روز تا شش ماه محکوم می‌شود.

چنانچه فردی مرتکب شکار جانوران وحشی کمیاب و در معرض خطر انقراض از قبیل جبیر، گورخر، گوزن زرد ایرانی، بوزپلنگ، تمساح (کوکودیل)، هوبره و میش مرغ، شکار در پارک‌های ملی، شکار، صید یا کشتار جانوران وحشی با استفاده از سموم و مواد و امثال آن شود، به مجازات حبس از ۹۱ روز تا سه سال یا جزای نقدی از یک میلیون و ۸۰۰ هزار تا ۲۰ میلیون ریال محکوم می‌شود. در صورت تکرار نیز به هر دو مجازات محکوم خواهد شد.

■ **شکار غیر قانونی چیست؟**

در مناطقی مانند ذخایر حیات‌وحش که حیوانات مورد محافظت قانون هستند، هرگونه شکار، غیرقانونی محسوب می‌شود. در حقیقت، قوانین حفاظت در برابر شکار به این دلیل وضع شده‌اند که گونه‌ها نشانه‌های واضحی از کاهش جمعیت ناپیدار را به واسطه شکار و عوامل دیگر مانند آلودگی ناپایدی زمیسگاه‌ها نشان داده‌اند.

■ **قانون چه می‌گوید؟**

طبق ماده ۶۸۰ قانون مجازات اسلامی بخش تعزیرات، چنانچه حیوان وحشی در منطقه حفاظت‌شده بر خلاف قانون شکار شود، علاوه بر اینکه ضوابط و مقررات قانون شکار و صید برای شکارچی متخلف حاکم است، ضوابط و مقررات این قانون که حبس از سه ماه تا سه سال یا جزای نقدی از ۱/۵ میلیون ریال تا ۱۸ میلیون ریال است، برای اواعمال می‌شود. طبق اصل ۴۰ قانون اساسی: «هیچ‌کس نمی‌تواند اعمال حق خود را وسیله ضرر به غیر یا تجاوز به منافع عمومی قرار دهد.»

■ **جزای نقدی کافی نیست**

باید توجه داشت که جزای نقدی و مجازات نه‌تنها پاسخگو نیست، بلکه در قبال جرم صورت‌گرفته بسیار کم است. مسلم است که در این زمینه، مجازات از بازدارندگی لازم برخوردار نیست.